

ИЗ ИСТЕ ЕДИЦИЈЕ

КЊИГА О ЦУНГЛИ, Радјард Киплинг
АЛИСА У ЗЕМЉИ ЧУДА, Луис Керол
ВЕТАР У ВРБАКУ, Кенет Грејам
ДЕЧАЦИ ПАВЛОВЕ УЛИЦЕ, Ференц Молнар
ПУТОВАЊЕ У СРЕДИШТЕ ЗЕМЉЕ, Жил Верн
ДОЖИВЉАЈИ ХАКЛБЕРИЈА ФИНА, Марк Твен
ЛЕСИ ДОЛАЗИ КУЋИ, Ерик Најт
ТАЈНА НАПУШТЕНОГ ВРТА, Френсис Хоџсон Бернет
СТО И ЈЕДАН ДАЛМАТИНАЦ, Доди Смит
БАЈКЕ, Оскар Вајлд
ПЕТАР ПАН, Џејмс Метју Бари
ПУТ ОКО СВЕТА ЗА 80 ДАНА, Жил Верн
ОСТРВО С БЛАГОМ, Роберт Луис Стивенсон
РОБИНСОН КРУСО, Данијел Дефо
ЧАРОВЊАК ИЗ ОЗА, Лиман Френк Баум
20.000 МИЉА ПОД МОРЕМ, Жил Верн
ХАЈДИ, Јохана Шпири
ОРЛОВИ РАНО ЛЕТЕ, Бранко Ћопић
ХАЈДУЦИ, Бранислав Нушић
ДОЖИВЉАЈИ ТОМА СОЈЕРА, Марк Твен
ЗОВ ДИВЉИНЕ, Џек Лондон
БЕЛИ ОЧЊАК, Џек Лондон

Хенрик Сјенкјевич

У ПУСТИЊИ
И
ПРАШУМИ

С пољског превела
Милица Маркић

■ Laguna ■

Наслов оригинала

Henryk Sienkiewicz

W PUSTYNI I W PUSZCZY

Translation copyright © 2026 овог издања, ЛАГУНА

**У пустињи
и
прашуми**

I

– Знаш, Нел – говорио је Сташа Тарковски својој пријатељици, малој Енглескињи – јуче су дошле заптије¹ и ухапсиле су жену надзорника Смајина и њено троје деце; ону Фатму што је већ неколико пута долазила у канцеларију твоме и моме оцу.

А мала Нел, налик на прекрасну сличицу, погледа својим зеленим очима горе, у Сташу и запита га напола са чуђењем, напола са страхом:

– Одвели су је у затвор?

– Нису, али су јој забранили да отпутује у Судан* и дошао је чиновник који ће је надзирати да не макне из Порт Саида*.

– А зашто?

Сташа, који је навршавао четрнаест година и који је своју осмогодишњу другарицу веома волео, али ју је сматрао за право дете, веома надмена израза лица рече:

---

¹ Заптија (тур. *zaptiye*), чувар јавног реда, редар, стражар, полицајац. (Прим. прев.)

* Звездицом су означени појмови који су објашњени у речнику на крају књиге. (Уред.)

– Кад дођеш у моје године, разумећеш све што се збива не само дуж канала, од Порт Саида до Суец^{*}, него и у целом Египту. Зар ништа ниси чула о Махдију^{*}?

– Чула сам да је ружан и неваљао.

Дечко се сажалјиво насмеши.

– Да ли је ружан, не знам. Суданци држе да је леп. Али рећи да је неваљао човек онај који је већ толике људе поубијао, то може само осмогодишња девојчица у хаљини, ето таквој – до колена!

– Тата ми је тако рекао, а тата најбоље зна.

– Рекао ти је тако зато што друкчије не би разумела. Да је говорио мени, не би се тако изразио. Махди је гори него читаво јато крокодила. Разумеш? Згодног ли израза: „неваљао“, тако се говори бебама.

Али кад виде смркнуто лице девојчице, ућута, па онда рече:

– Нел, знаш да нисам хтео да ти учиним нажао; доћи ће време кад ћеш и ти имати четрнаест година. Дајем ти реч, буди сигурна.

– Аха! – одврати она забринута погледа – а ако Махди упадне пре тога у Порт Саид и поједе ме?

– Махди није људождер, он људе не једе, само их убија. И неће да упадне у Порт Саид. А чак и да упадне и да хоће да те убије, прво би са мном имао посла.

Ова изјава и уједно звиждук с којим је Сташа удахнуо ваздух кроз нос није обећавао Махдију ништа добро, а саму Нел знатно је умирио.

– Знаш – одврати. – Ти ме не би дао. Али зашто не пуштају Фатму из Порт Саида?

– Зато што је Фатма Махдијева сестра од тетке. Њен муж Смајин изјавио је египатским властима у Каиру да ће отићи у Судан, где живи Махди, и да ће издејствовати ослобађање за све Европљане који су пали у његове руке.

– Значи Смајин је добар?

– Стани мало. Твој и мој тата одлично су познавали Смајина и нису уопште имали у њега поверења, па су и Нубар-пашу упозоравали да му не треба веровати. Али власти су пристале да пошаљу Смајина и Смајин већ пола године пребива код Махдија. Заробљеници не само што се нису вратили него је још из Картума* стигла вест да се махдисти опходе према њима све суровије, а да је Смајин, узевши новац од власти, учинио издају. Потпуно се зближио с Махдијем и именован је за емира. Причају људи да је у оној страшној бици у којој је погинуо ђенерал Хикс Махдијевом артиљеријом* управљао Смајин и кажу да је он научио махдисте да рукују топовима, што они раније, пошто су дивљаци, уопште нису знали. Смајин би сада да извуче из Египта жену и децу, пошто су Фатму, која је по свој прилици унапред знала шта ће Смајин учинити, власти сад ухапсиле заједно са децом, јер је желела кришом да отпутује из Порт Саида.

– А шта власти треба да раде са Фатмом и њеном децом?

– Власти ће рећи Махдију: „Врати нам заробљенике, па ћемо ми теби вратити Фатму...“

Разговор се начас прекиде, јер Сташину пажњу скренуше на себе птице које су летеле из правца Ехтум ом Фарага ка језеру Манзала*. Летеле су оне доста ниско и у прозрачном ваздуху јасно се видело неколико пеликана како извијајући вратове на леђа споро њишу огромним крилима. Сташа одмах поче да подражава њихово летење: забаци главу и потрча неколико корака насипом, машући раширеним рукама.

– Гле! Лете и фламинзи!² – повика наједанпут Нел.

---

² Фламинго (*Phoenicopterus roseus*) или пламенац, птица слична роди по врло дугим ногама и дугачком врату, покривена ружичастобелим перјем. Живи у великим јатима у ритовима тропских и суптропских предела. (Прим. прев.)

Сташа застаде у тренутку јер су се иза пеликана доиста, као окачена о небо, видела два велика цвета – ружичасти и гримизни.

– Фламинзи! Фламинзи!

– Они се предвече враћају у своја пребивалишта на острвцима – рече дечак. – Ах, кад бих имао пушку!

– А зашто би на њих пуцао?

– Жене то не разумеју. Него, хајдемо, можда ће их бити још више.

То рекавши, узе девојчицу за руку па пођоше ка првом пристаништу канала, иза Порт Саида, а сустизала их је црнкиња Дина, негдашња дадиља мале Нел. Ишли су насипом што је раздвајао воду језера Манзала од канала којим је тог часа пловио велики енглески пароброд којим је управљао пељар. Ближило се вече. Сунце је стајало још доста високо, али је већ било лагано прешло на страну језера. Сланкаста његова вода заблиста од злата и затрепери одблесцима боја пауновог перја. На арапској обали, докле око сеже, простирала се сивкастожута пустиња – глува, злокобна, мртва. Између стакластог, готово обамрлог неба и бескраја набораног песковитог тла не беше ни трага живог бића. Док је на каналу киптело од живота, вијугали су чамци, разлегало се звиждање пароброда, и док су над Манзалом промицала на сунцу јата галебова и дивљих патака – тамо, на арапској обали, као да је био свет смрти. И тек са спуштањем сунца, које се све више црвенело, песковито тло стаде попримати љубичасту боју, онакву какву у јесен има врес у пољским шумама.

На путу ка пристаништу деца опазише још неколико фламинга те ужагрише на њих очима, након чега Дина рече да се Нел мора вратити кући. По истеку дана, а дани у Египту чак и током целе зиме могу бити врели – наступају веома хладне ноћи, и пошто је с Нелиним здрављем ваљало бити умногоме предострожан, њен отац, господин Ролисон, није

допуштао да девојчица после сунчева заласка стоји крај воде. Зато кренуше према граду, на чијем се крају, близу канала, налазио летњиковац господина Ролисона – и у часу кад сунце утону у море, нађоше се у кући. Убрзо стиже и инжењер Тарковски, Сташин отац, који је био позван на вечеру, и цело друштво, заједно са Францускињом, Нелином учитељицом, госпођом Оливије, седе за сто.

Господин Ролисон, један од директора Пословног удружења Суецког канала*, и Владислав Тарковски, виши инжењер у истом Удружењу, живели су већ много година у најприснијем пријатељству. Обојица су били удовци, али је госпођа Тарковска, родом Францускиња, умрла у часу Сташиног доласка на свет, што ће рећи пре више од тринаест година; Нелина пак мати, која је боловала од јектике, упокојила се у Хелуану* кад је девојчици било три године. Оба удовца становала су у Порт Саиду кућа до куће, и због својих послова виђали су се свакодневно. Заједничка несрећа још их је више зближила и учврстила пријатељство склопљено одраније. Господин Ролисон заволео је Сташу као рођеног сина, док је господин Тарковски пак за малу Нел био готов да скочи у ватру и воду. Кад би свршили дневне послове, најрадије су се одмарали разговарајући о деци, њиховом одгоју и будућности. За време таквих разговора најчешће је господин Ролисон хвалио Сташине способности, енергију и срчаност, а господин Тарковски усхићивао се Нелином љупкошћу и анђеоски лепим лицем. И једно и друго било је истина. Сташа је био помало уображен и помало разметљив, али је учио одлично и учитељи енглеске школе коју је похађао у Порт Саиду признавали су му доиста необичне способности. Што се тиче одважности и довитљивости, то је наследио од оца, јер је господин Тарковски поседовао те врлине у великој мери и добрим делом управо њима је имао да захвали за садашњи свој висок положај. Године 1863. борио се током једанаест месеци без предаха. Рањен

потом, заробљен и осуђен на Сибир, он побеже из унутрашњости Русије и проби се преко границе. Годину дана пре него што се прикључио устанку био је свршени инжењер, па ипак је још једну годину посветио студијама хидраулике, а затим је добио намештење на Каналу. И после неколико година – кад спознадоше његово познавање ствари, његову енергију и марљивост – заузео високо рангирани положај вишег инжењера.

Сташа се родио, отхранио и навршио четрнаесту годину живота у Порт Саиду, поред канала, услед чега су га инжењери, очеве колеге, крстили „чедо пустиње“. Касније, кад је већ био у школи, за време распуста или празника, пратио је оца или господина Ролисона на излетима од Порт Саида све до Суеца, ради контроле радова на насипу и проширења корита канала. Познавао их је све – како инжењере и чиновнике у уредима, тако и раднике, Арапе и црнце. Вртео се и гурао свуда, ницао где га нису сејали, правио дуге излете по насипу, возио се чамцем по Манзали и отискивао се често доста далеко. Превозио се на арапску обалу, и дочепавши се нечијег коња, или свеједно – у недостатку коња – камиле, па чак и магарца, изигравао фариса³ у пустињи, речју, како се господин Тарковски изражавао, „шњурао је“ свуда и сваки тренутак слободан од учења проводио је крај воде.

Отац се томе није противио знајући да веслање, јахање и стално борављење на свежем ваздуху крепе дечаково здравље и развијају у њему предузимљивост. Стога је Сташа био виши и снажнији од дечака његових година, а било је довољно погледати му у очи и познати: у случају какве несреће пре би се претргнуо од осионости него од бојазни. У четрнаестој години живота био је један од најбољих пливача у Порт Саиду, што је много значило, будући да Арапи

³ Бедуински коњаник. (Прим. прев.)

и црнци пливају као рибе. Док је ловио дивље патке и египатске гуске пуцајући из малокалибарске пушке – и то само мецима – извежбао се: имао је сигурно око и сигурну руку. Његов сан био је да оде једном у лов на велике звери у централну Африку; жудно је слушао причање Суданаца запослених на Каналу, који су се у својој земљи сретали са великим грабљивицама и дебелокошцима.

Било је то у исти мах и корисно јер је учио њихове језике. Суецки канал није било довољно само прокопати, требало га је и сачувати, јер би га у противном пустињски песак који је покривао обе обале за годину дана затрпао. Велико Лесепсово* дело захтева сталан рад и будност. Стога до дана данашњег на јачању његова корита под надзором искусних инжењера раде огромне машине и хиљаде радника. На прокопавању канала радило их је двадесет пет хиљада. Данас их је, због завршеног посла и нових, савршенијих машина, потребно знатно мање, па ипак, до овог часа њихов је број поприличан. Преовладава међу њима локално становништво, али има и Нубијаца и Суданаца, Сомалаца и разних црнаца који живе крај Белог и Плавог Нила*, у крајевима који су пре Махдијева устанка били под египатском влашћу. Сташа је са свима био присан, а како је имао, као што Пољаци обично имају, изузетан таленат за језике, ни сам не знајући како и када научио је много њихових наречја. Рођен у Египту, говорио је арапски као Арапин. Од Занзибараца, којих је много радило као ложачи на машинама, научио је језик ки-свахили*, веома распрострањен у целој централној Африци, а могао се споразумети чак и са црнцима из племена Динка* и Силук*, који су живели на Нилу* испод Фашоде*. Говорио је течно, осим тога, енглески, француски и пољски, јер се његов отац, ватрени патриота, веома бринуо о томе да дечко зна матерњи језик. Сташа је, наравно, сматрао тај језик за најлепши на свету, и поучавао је у њему, и не без успеха, малу Нел. Само

није могао да постигне то да његово име изговара „Сташа“, а не „Стес“. И често је због тога долазило до сукоба, који су трајали ипак само дотле док у девојчициним очима не би заблистале сузе. Тада би јој се „Стес“ извињавао и – био љут на самог себе.

Имао је ипак ружан обичај да с потцењивањем говори о њених осам година и да их пореди са својим узрастом и искуством. Држао је да дечак који навршава четрнаест година, ако и није још сасвим одрастао, оно барем више није дете, и већ је способан за све врсте јуначких дела, нарочито ако у њему има пољске и француске крви. Исто тако, најстрасније је желео да му се за таква дела укаже прилика, нарочито прилика да брани Нел. Обоје су само проналазили свакојаке опасности и Сташа је морао да одговара на њена питања шта би, на пример, учинио кад би се у њену кућу увукао кроз прозор крокодил од десет метара, или шкорпион велик као пас. Ниједног тренутка ни њему ни њој није падало на памет да ће застрашујућа стварност ускоро премашити сва њихова невероватна нагађања.

II

Код куће их је, међутим, током ручка чекала радосна вест. Господа Тарковски и Ролисон, инжењери-експерти, били су неколико недеља раније позвани да прегледају и оцене радове који су се изводили на читавој мрежи канала у покрајини Ел Фаијум*, у околини града Мединета*, крај језера Карун* и дуж река Јусефа* и Нила. Требало је тамо да се задрже отприлике месец дана и за то су добили одсуство од свог Удружења. Будући да су се ближили божићни празници, не желећи да се раздвајају од деце решише да Сташа и Нел такође пођу у Мединет. Кад су чула ту новост, деца су била ван себе од радости. Дотад су знала само градове који су се простирали дуж канала, Исмаилију*, наиме, и Суец, а даље од канала – Александрију* и Каиро*, у чијој су околини посматрала велике пирамиде и Сфингу*. Али били су то кратки излети, док је за поход у Мединет ел Фаијум требало путовати цео дан железницом на југ дуж Нила, а затим од Ел Васте* на запад према Либијској пустињи*. Сташа је познавао Мединет из прича млађих инжењера и путника који су тамо одлазили у лов на све врсте водених птица и на вукове из пустиње и хијене. Он је знао да је то засебна,

велика оаза, која се налази на левој обали Нила, али која не зависи од његових изливања јер има свој хидросистем који су формирали језеро Карун, река Бар Јусеф и читав сплет ситних канала. Они који су видели ту оазу говорили су да колико год та област припадала Египту – одвојена од њега пустињом – ипак чини засебну целину. Само река Јусеф, рекло би се, танким плавим ужетом везује тај предео са долином Нила.

Велико богатство вода, плодно земљиште и прекрасан биљни свет чине од ње готово рај земаљски, а простране рушевине града Крокодилополиса* окупљају тамо стотине радозналих путника. Сташи су се ипак, пре свега, свиђале обале језера Карун с јатима птица и походи на вукове у пустињска брда Гебел ел Седмента.

Али његов је распуст почињао тек за неколико дана, а будући пак да је контрола на каналима била неодложан посао и одрасли нису могли губити време, договорише се стога да они отпутују сместа, а деца, заједно са госпођом Оливије, недељу дана доцније. И Нел и Сташа желели су да путују одмах, али Сташа није смео то да тражи. Стадоше се међутим распитивати о разним стварима у вези са путовањем и новим изливима радости примише вест да неће становати у неудобним хотелима што су их држали Грци, већ у шаторима које је набавило Куково путничко удружење. Обично се тако смештају путници који путују из Каира у Мединет, чак и на дуже време. Кук испоручује шаторе, послугу, куваре, залихе хране, коње, магарце, камиле и водиче, тако да путник не мора ни о чему мислити. То је, додуше, доста скуп начин путовања, али господа Тарковски и Ролисон није требало да воде рачуна о томе, јер је све издатке сносила египатска власт, која их је као експерте позвала да изврше контролу и оцену радова на каналима. Нел, која је више од свега на свету волела да јаше на камили, добила је од оца обећање да ће имати

засебног грбавог јахача на којем ће заједно с госпођом Оливије или са Дином, а понекад и са Сташом учествовати у заједничким излетима у ближу околину пустиње и до Каруна. Сташи је господин Тарковски дао реч да ће га који пут пустити у лов на вукове и да ће – ако донесе сведочанство са добрим успехом у школи – добити прави енглески штуц⁴ и сав потребан ловачки прибор. Како је Сташа био сигуран у своје оцене, себе је одмах сматрао за власника штуца и зарицао се да ће с њим направити разне изузетне и епохалне подвиге.

У оваквим плановима и разговорима развеселењој деци протече ручак. Најмање одушевљења према планираном путовању показала је, у извесном смислу, госпођа Оливије, којој се није ишло из удобне куће у Порт Саиду, и коју је престрављивала представа о вишенедељном борављењу под шатором, а поготово планирање излета на камилама. Десило се већ неколико пута да се окуша у таквом јахању, као што то обично из радозналости чине Европљани настањени у Египту, и ти покушаји увек су се показивали неуспелима. Једном се камила подигла прерано, док се она још није добро сместила у седлу, услед тога скотрљала се преко њених леђа на земљу. Други пут ју је једна од оних не лаконосећих једногрбих камила тако истружкала да два дана није могла доћи себи; речју, док је Нел, после два или три јахања, на које ју је пустио господин Ролисон, тврдила да на свету нема ничег чаробнијег – госпођи Оливије остале су само непријатне успомене. То може бити пријатно Арапима, говорила је, или мајушном детету као што је Нел, која се истружка колико једна мува засела камили на грбу – али не и озбиљним људима с не баш малом тежином, који уз то пате од неподношљиве морске болести.

⁴ Штуц (нем. *Stutzbuchse*), кратка пушка скраћене и одрезане цеви, карабин. (Прим. прев.)

Што се Мединет ел Фаијума пак тиче, страховала је и из других разлога. У Порт Саиду, наиме, као и у Александрији, у Каиру и целоме Египту није се више говорило ни о чему другом већ само о Махдијеву устанку и дервишким свирепостима. Госпођа Оливије, која није тачно знала где се налази Мединет, узнемирила се на помисао да то не буде превише близу махдиста, па стаде о томе испитивати господина Ролисона.

Али он се само насмеши и рече:

– Махди овог часа врши опсаду Картума, који брани ђенерал Гордон*. Знате ли колико је Картум удаљен од Мединета?

– Немам појма.

– Мање-више онолико колико одавде има до Сицилије – објасни господин Тарковски.

– Мање-више – потврди Сташа. – Картум се налази мање-више тамо где се састају Бели и Плави Нил и чине једну реку. Дели нас од њега огромно пространство, Египат и цела Нубија*.

Хтеде затим додати: па шта и да је Мединет ближе подручјима захваћеним устанком, кад ће тамо бити он са својим штучом; сетивши се, ипак, да је за слична хвалисања често од оца бивао изгрђен – ућута.

Одрасли ипак почеше разговарати о Махдију и о устанку, јер је то било најважније питање које се односило на Египат. Вести из околине Картума биле су неповољне. Дивље хорде већ месец и по дана опседају град; египатске и енглеске власти споро су деловале. Помоћ опкољеном граду тек што је била упућена и свуда је била дојазан да ће упркос Гордоновој слави, храбрости и способности тај важан град пасти у руке варвара. Тога је мишљења био и господин Тарковски, који је сумњао да Енглеска потајно жели да Махди одузме Судан Египту како би га касније сама одузела од Махдија и како би ту огромну област ставила под

своју власт. Али те своје сумње господин Тарковски ипак није саопштио господину Ролисону не желећи да повреди његова патриотска осећања.

Пред крај ручка Сташа се узе распитивати зашто је египатска власт заузела све области јужно од Нубије, наиме: Кордофан*, Дарфур* и Судан, све до Алберт Њанзе* – и одузела слободу тамошњем становништву. Господин Ролисон решио је да му то објасни: све што чини египатска власт, чини по препоруци Енглеске, која је раширила свој протекторат над Египтом и уистину влада њиме како јој је воља.

– Египатска власт никога није лишила слободе – рече – већ ју је стотинама хиљада, а можда и милионима људи вратила. У Кордофану, у Дарфуру и у Судану у последње време није ни било независних држава. Тек би ту и тамо какав мали владар полагао право на поједине земље и насилно их присвајао, противно вољи њихових становника. Њих су углавном насељавала слободна арапско-црначка племена, људи који у себи имају крви обе расе. Та су племена непрекидно ратовала. Нападала су узајамно једни друге, отимала коње, камиле, рогату стоку, и пре свега робове. Притом су чинили многе свирепости. Али најгори су били трговци што лове слонову кост и робље. Они готово да су основали засебан сталеж којем су припадали малтене све племенске старешине и имућнији трговци. Ти су правили оружане походе дубоко у унутрашњост Африке одасвуд грабећи слоновске кљове и хватајући хиљаде људи: мушкараца, жена и деце. Притом су уништавали села и насеља, пустошили поља, проливали реке крви и без милости убијали све који су пружали отпор. Јужни крајеви Судана, Дарфура и Кордофана и области горњег тока Нила све до језера – у појединим деловима скоро су сасвим опустели. А арапске банде отискивале су се све даље, тако да је цела централна Африка постала земља суза

и крви. И тако је Енглеска, која, као што знаш, по целој свету хвата трговце робљем, пристала да египатска власт заузме Кордофан, Дарфур и Судан, јер је то био једини начин да се ти разбојници присиле да прекину ту одвратну трговину и једини начин да се држе у покорности. Несрећни црнци одахнули су, напади и отимачине престали су, а људи почеше живети по каквом-таквом закону. Али, наравно, такво стање ствари није се допало трговцима, па кад се међу њима нађе Мухамед Ахмед, данас звани Махди, који стаде да објављује свети рат под изговором да у Египту истинска Мухамедова вера пропада, сви се сложено латише оружја. И тако се распламса тај ужасни рат у којем, барем досад, Египћани пролазе веома лоше. Махди је у свим биткама потукао државну војску и заузео Кордофан, Дарфур и Судан; његове хорде овог часа врше опсаду Картума и залазе у северне делове земље, све до граница Нубије.

– А да ли могу да дођу све до Египта? – запита Сташа.

– Не – одговори господин Ролисон. – Махди додуше најављује да ће покорити цео свет, али то је дивљак који ни о чему нема појма. Египат не може никад освојити, јер то не би дозволила Енглеска.

– А ако ипак египатску војску потпуно разори?

– Онда ће наступити енглеска војска коју још никад нико није победио.

– А зашто је Енглеска дозволила Махдију да освоји толика подручја?

– Откуд знаш да је дозволила? – одврати господин Ролисон. – Енглеска се никада не жури зато што је вечна.

Даљи разговор прекинуо је слуга црнац, који им је саопштио да је дошла Смајинова жена Фатма и да преклиње да је приме.

На Истоку жене се готово искључиво баве кућним пословима и чак ретко излазе из харема. Само сиромашније

одлазе у пазар или раде у пољу, као што то чине жене фелаха, то јест египатских сељака. Али и оне тада заклањају лица. И поред тога што се у Судану – одакле је Фатма долазила – тог обичаја нису држали, и поред тога што је у канцеларију господина Ролисона она и раније знала доћи, њено појављивање је ипак, поготово с обзиром на то што стиже у приватну посету и у касне сате, побудило извесно изненађење.

– Сазнаћемо нешто ново о Смајину – рече господин Тарковски.

– Да – одврати господин Ролисон и истовремено даде слуги знак да уведе Фатму.

Заиста, часак затим уђе висока млада Суданка посве незаклоњена лица, веома тамнопута и прекрасних, премда дивљих и помало урокљивих очију. Уђе и истог часа паде ничице, а кад јој господин Ролисон нареди да устане, подиже се, али остаде клечећи.

– Сиди⁵ – рече – нек Алах благослови и тебе, и твоје потомство, и твоју кућу и твоје стадо!

– Шта желиш? – запита инжењер.

– Милосрђе, спас и помоћ у несрећи, о, господару! Ето, затвореница сам у Порт Саиду, спрема се погибија и мени и мојој деци.

– Затвореница, кажеш, а могла си овамо доћи, и то ноћу.

– Спровеле су ме овамо заптије које ми надзиру кућу и дању и ноћу, и знам да су добили наређење да нам убрзо поодсецају главе.

– Буди разумна жена – одговори господин Ролисон слежући раменима. – Ниси у Судану него у Египту, овде никога не убијају без суђења, буди сигурна да длака с главе неће пасти ни теби, ни твојој деци.

Али она га узне преклињати да се за њу још једном заузме код власти и испослује јој дозволу за одлазак Смајину:

⁵ Сиди (ар.), господин, господар. (Прим. прев.)

„Енглези, велики, господару, као ти (говорила је), све могу. Власти у Каиру мисле да је Смајин извршио издају, а то није истина! Били су код мене јуче арапски трговци који су допутовали из Суакина*, пре тога куповали су гуму и слонову кост у Судану, и јавише ми да Смајин лежи болестан у Ел Фашеру* и да ме дозива к себи с децом да их благослови...“

– Све је то твоја измишљотина, Фатма – прекиде је господин Ролисон.

Али она се поче заклињати Алахом да говори истину, а потом је говорила да ће Смајин, уколико оздрави, свакако откупити све хришћанске заробљенике; уколико пак умре, онда ће она, као рођака дервишког вође, имати до њега лак приступ и добиће што зажели. Нек јој само дозволе да може ићи, срце јој у грудима цвили од чежње за мужем. Што је она, несрећно женско чељаде, скривила властима и кедиву⁶? Зар је она томе крива и зар да одговара за то што је рођака дервиша Мухамеда Ахмеда?

Фатма није смела свога рођака пред „Енглезима“ да назива Махдијем, јер то значи: спаситељ света – знала је да га египатска власт сматра за бунтовника и преваранта. Али не престајући да се дубоко клања и позивајући небо за сведока своје невиности и злехудности, стаде плакати и у исти мах тужно јаукати, као што на Истоку чине жене кад остану без мужа или сина. Потом се баци лицем на земљу, управо на ћилим који је покривао под – и ћутећи чекаше.

Нел, која је пред крај ручка била малчице поспанa, сада се сасвим разбуди, и како је била мека срца, узе очеву руку и љубећи је сваки час стаде молити за Фатму:

– Помози јој, татице! Помози јој!

---

⁶ Кедив (перс. кхидив: господар), у турском царству почасни назив за највише државне достојанственике; службена титула коју је Порта дала египатском намеснику Исмаил-паши (1867) и коју су његови наследници носили до укидања турског суверенитета над Египтом (1914). (Прим. прев.)

А Фатма, која је по свој прилици разумела енглески, одазва се сред јецаја, не дижући лица са ћилима:

– Нека те Алах благослови, цвете рајски, радости Омајева*, звездице чиста!

Па и Сташу, ма како у себи озлојеђеног на махдисте, ипак дирнуше Фатмини бол и молба. За њу се, уз то, и Нел заузимала, а он је на крају крајева увек желео то што жели Нел – те се мало затим одазва, тобож као за себе, али тако да га сви чују:

– Да сам ја нека власт, дозволио бих Фатми да оде.

– Али пошто ниси власт – одговори му господин Тарковски – боље ти је да се не уплићеш у оно што није твој посао.

И господина Ролисона знала је такође душа да заболи и схватао је Фатмин положај, али су га запањиле у њеним речима разне ствари које му се учинише као обична лаж. Будући да је готово свакодневно био у вези са одељењем у Исмаилији, знао је добро да никакве нове залихе гуме и слоноваче у последње време нису прелазиле преко канала. Трговина том робом готово је сасвим замрла. Ни арапски трговци нису могли да се враћају из Ел Фашера, града у Судану, јер махдисти испрва уопште нису пуштали к себи трговце, а оне које су могли ухватити пљачкали су и држали заробљене. Такође је било готово сасвим поуздано да је и прича о Смајиновој болести лаж.

Али Нел је и даље својим очицама молећиво гледала тату, те он, не желећи да жалости девојчицу, мало затим рече Фатми:

– Фатма, ја сам на твој захтев већ писао властима, али безуспешно. А сад слушај. Сутра, с овим, ево, мехендисом⁷ кога видиш овде, путујем у Мединет ел Фаијум; задржаћемо се успут један дан у Каиру, јер кедив хоће да се с нама договори о каналима који воде од Бар Јусефа и хоће да

⁷ Инжењером.

нам с тим у вези да налоге. Покушаћу у току разговора да му изнесем твој проблем и да придобијем за тебе његову наклоност. Али не могу учинити ништа више и не могу да дајем реч.

Фатма устаде и испруживши обе руке у знак захвалности, узвикну:

– Значи, спасена сам!

– Не, Фатма – одговори господин Ролисон – немој говорити о спасењу, већ сам ти казао да смрт не прети ни теби ни твојој деци. Али хоће ли кедив ипак да одобри твој одлазак – не гарантујем, јер Смајин није болестан већ је издајица која је властима узела паре, а уопште не мисли да откупљује заробљенике од Мухамеда Ахмеда.

– Смајин је невин, господару, и лежи у Ел Фашеру – понови Фатма – а чак и да је изневерио власти, ја се пред тобом, својим добротвором, заклињем: пусте ли ме да одем, преклињаћу Мухамеда Ахмеда све док од њега не измолим ваше заробљенике.

– Онда добро. Обећавам ти још једном, заузећу се за тебе код кедива.

Фатма се стаде клањати до земље.

– Хвала ти, сиди! Не само што си моћан већ си и правичан. А сада још и то те молим – дозволи да будемо твоји робови.

– У Египту нико не може бити роб – одговори с осмехом господин Ролисон. – Послуге имам доста, а твоје услуге не могу користити још и због тога што, као што ти рекох, сви одлазимо у Мединет и можда ћемо тамо остати све до Рамазана.

– Знам, господару, рекао ми је то стражар Хадиги; ја пак сазнавши за то, дођох не само да те молим за помоћ него и да ти кажем и то да можеш рачунати на двојицу камилара у Мединету: Идриса и Гебра, обојица су из мог племена

Донгола; чим тамо стигнеш, поклониће ти се и ставити на располагање и себе и своје камиле.

– Добро, добро – одговори директор – али то је посао Кукове компаније а не моје.

Целивајући руке обојици инжењера и деци, Фатма изиђе благосиљајући их све, нарочито Нел. Господа су мало ћутала, након чега господин Ролисон рече:

– Сирота жена... али лаже како то само на Истоку умеју, чак и када изражава захвалност, чује се некаква фалш нота.

– Тачно тако – одврати господин Тарковски. – Додуше, то да ли је Смајин издао или није издао, не даје право властима да је задржавају у Египту, јер она не може одговарати за свог мужа.

– Власти сада не дозвољавају ниједном Суданцу да иде у Суакин или Нубију без посебног одобрења, забрана се, дакле, не односи само на Фатму. У Египту их има много, долазе овамо због посла, а један број припада племену Донгола, ономе из којег је и Махди. Ето, на пример, из тог су племена, осим Фатме и Хадигија, и та два камилара из Мединета. Махдисти називају Египћане Турцима и воде с њима рат, али и међу овдашњим Арапима нашло би се доста Махдијевих присталица, који би радо к њему отишли. У њих треба уврстити све фанатике, све негдашње присталице Араби-паше*, и многе из најсиромашнијих сталежа. Они узимају за зло власти што је сасвим пала под енглески утицај и тврде да због тога пропада вера. Богзна колико их је већ побегло кроз пустињу, заобилазећи уобичајени морски пут у Суакин, па је влада, сазнавши да и Фатма хоће да ухвати маглу, наредила да се на њу мотри. Можда се само за њу и њену децу – као за рођаке самог Махдија – могу натраг добити заробљеници.

– Зар су нижи сталежи у Египту заиста наклоњени Махдију?

– Махди има присталица чак и у војсци, која се можда због тога тако слабо бори.

– Али како Суданци могу да беже кроз пустињу? Па то су хиљаде миља!

– А тим су путем ипак заробљеници довођени у Египат.

– Мислим да Фатмина деца не би издржала такав пут.

– Сирота жена, у сваком случају...

Разговор се на томе завршио.

А дванаест часова касније „сирота жена“, затворивши се брижљиво у кућу са сином стражара Хадигија, намрштених обрва и мрачна погледа лепих својих очију шапуташе:

– Хамисе, сине Хадигијев, ево ти новац. Пођи још данас у Мединет и дај Идрису ово слово што му га на моју молбу написа побожни дервиш Белали... Добра су деца ових мехендиса, али ако не добијем дозволу за одлазак, немам другог начина. Знаш да ме нећеш одати. Не заборави да и ти и твој отац долазите од племена Донгола, у којем се родио велики Махди.